

СВІТОГОСПОДАРСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

УДК 346.1(6):332.055.3:338.512(045)

З. С. СОКОЛОВА,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин та бізнесу
Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету
(Київ)*

АНАЛІЗ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З КРАЇНАМИ — ЧЛЕНАМИ ОХАДА

Розглянуто сутність ідеї створення Організації з гармонізації господарського права в Африці (ОХАДА), її основоположні документи з регулювання господарської діяльності. Проаналізовано відмінності умов ведення господарської діяльності її держав-членів, здатні впливати на трансакційні витрати. Визначено членів ОХАДА, які можуть виступати як "точки входження" на ринок ОХАДА.

Ключові слова: Західна Африка, Центральна Африка, регіональна інтеграція, ОХАДА, трансакційні витрати, міжнародне співробітництво, умови ведення господарської діяльності.

Z. S. SOKOLOVA,
*Cand. of Econ. Sci.,
Assoc. Professor, Chair of International Relations and Business,
Institute of International Relations of the National Aviation University
(Kyiv)*

ANALYSIS OF THE TRANSACTION COSTS FOR REGIONAL ECONOMIC COOPERATION WITH MEMBER-STATES OF OHADA

The essence of the idea of the formation of OHADA (Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires) is considered, and its main documents concerning the business activity are reviewed. The differences of business conditions of its members, which can influence the transaction costs, are analyzed. OHADA members, which can be defined as "entry points" to the market of OHADA are indicated.

Keywords: West Africa, Central Africa, regional integration, OHADA, transaction costs, international cooperation, business condition.

Створення різних типів союзів і блоків є тенденцією сучасної системи глобалізованої економіки. Це є об'єктивною необхідністю для зміцнення позицій у боротьбі з економічними конкурентами. Після скасування бар'єрів для руху товарів та послуг, капіталу і робочої сили подальша інтеграція відбувається на рівні гармонізації та уніфікації монетарної і фіскальної політики, а також через регулювання господарської діяльності. Прикладом останнього є ОХАДА (від фр. —

Соколова Зоя Сергіївна (Sokolova Zoya Sergiivna) — e-mail: zoya_sokolova@yahoo.fr.

Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires – OHADA). Це спеціалізована організація з уніфікації правил ведення господарської діяльності для її держав-членів. Вона складається з двох інтеграційних об'єднань: Західної Африки (ЗА) – Західноафриканський економічний і монетарний союз (УЕМОА) (від фр. – L'Union économique et monétaire ouest-africaine – УЕМОА) та Центральної Африки (ЦА) – Центральноафриканське економічне і монетарне співтовариство (СЕМАК) (від фр. – La Communauté économique et monétaire de l'Afrique centrale – СЕМАК). Для них створення ОХАДА було черговим кроком у поглибленні регіональної інтеграції. У вітчизняних дослідженнях тему інтеграції та створення різного типу об'єднань у Субсахарській Африці, і зокрема ОХАДА, висвітлено недостатньо. З огляду на активізацію обмінів будь-якого типу з країнами Субсахарської Африки, ми вважаємо за необхідне розглянути ОХАДА.

Мета статті – вивчення особливостей ОХАДА крізь призму аналізу умов ведення господарської діяльності в її державах-членах для розвитку економічних відносин України з ними на регіональному рівні.

ОХАДА була створена у жовтні 1993 р. При перегляді у жовтні 2008 р. у договорі про її створення були уточнені процедурні питання. До її складу входять 17 країн:

– всі члени УЕМОА (8): з них 7 франкомовних – Бенін, Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуар, Малі, Нігер, Сенегал, Того і 1 португаломовна – Гвінея-Бісау;

– всі члени СЕМАК (6): з них 5 франкомовних – Камерун, Республіка Конго, Габон, Центральноафриканська Республіка (ЦАР), Чад і 1 іспаномовна – Екваторіальна Гвінея;

– Гвінея, Коморські Острови і Демократична Республіка Конго (ДРК).

ОХАДА відкрита для всіх держав – членів Африканського Союзу (АС), тобто згоди держав – членів ОХАДА не потрібно. Приєднання держав – не членів АС є можливим за умови згоди всіх країн – учасниць ОХАДА.

УЕМОА та СЕМАК були сформовані, відповідно, у січні та березні 1994 р. Це стало результатом інтеграційних процесів, які розпочалися між країнами – членами цих об'єднань після здобуття незалежності наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років [1]. Угода про УЕМОА набрала чинності у серпні того ж 1994 р., про СЕМАК – у червні 1999 р.

Найголовнішою спільною особливістю УЕМОА та СЕМАК є використання єдиної валюти в межах своїх об'єднань – франка CFA, навколо якої вони виникли. Абревіатура CFA означає “Franc de la Communauté financière africaine” (франк африканського фінансового співтовариства) в УЕМОА та “Franc de la coopération financière en Afrique Centrale” (франк фінансового співробітництва у ЦА) – у СЕМАК. Франк CFA існує у двох варіантах валютних кодів: XOF для УЕМОА і XAF для СЕМАК (відповідно до норм ISO 4217). Валюти XOF та XAF не є взаємозамінними. Франк CFA прив'язаний до валюти Франції. Після введення євро був встановлений фіксований курс: 1 євро = 655,957 франків CFA.

Інтеграція в УЕМОА та СЕМАК проявилась у їхній монетарній, торговельній, фінансовій та податковій політиці. У результаті в їх межах існує єдина валюта; скасовано мито для руху товарів між державами-членами і встановлено спільне зовнішнє мито для товарів з третіх країн; діють регіональні фондові біржі; у них гармонізовано податки (особливо непрямє оподаткування), підписано конвенції про уникнення подвійного оподаткування; також гармонізовано інші аспекти господарської діяльності, зокрема щодо телекомунікацій, транспорту, боротьби з нечесною конкуренцією тощо [1].

Вказані проекти втілювалися в УЕМОА та СЕМАК незалежно один від одного і мали значні відмінності, а гармонізація господарського права УЕМОА та СЕМАК здійснювалася через об'єднання їх членів в єдину ОХАДА. Виникнення ОХАДА було зумовлено потребою подолання юридичної та судової незабезпеченості, а також процесом інтеграції її держав-членів [1, с. 72–73]. Головна мета її створення — уніфікація господарського права із забезпеченням юридичної та судової безпеки господарської діяльності. ОХАДА спирається на модернізовану правову модель Франції як колишньої метрополії майже всіх її членів, крім Гвінеї-Бісау (колишня колонія Португалії), Екваторіальної Гвінеї (колишня колонія Іспанії) та ДРК (колишня колонія Бельгії). Робочі мови ОХАДА — французька, англійська, іспанська та португальська.

Головним документом ОХАДА є Договір про гармонізацію господарського права в Африці, на основі якого було створено ОХАДА (17 жовтня 1993 р.) та Договір про його перегляд (17 жовтня 2008 р.). Основними документами з регламенту є Постанови про арбітраж та про процедуру Загального суду правосуддя та арбітражу від 1996 р. Загальні норми держав — членів ОХАДА виходять з уніфікованих актів, які приймаються Радою Міністрів організації. Вони є обов'язковими до виконання у країнах — учасниках ОХАДА, навіть при виникненні протиріч з їх національним правом.

Сьогодні в ОХАДА прийнято 9 уніфікованих актів, які охоплюють достатньо широкий спектр напрямів господарської діяльності:

1. Про загальне торгове право — визначає правила для діяльності комерсантів (фізичних та юридичних осіб).
2. Про права комерційних товариств та Груп економічних інтересів (ГЕІ) — крім правил функціонування, визначає різні форми товариств для ведення господарської діяльності особами будь-якої національності на території країн ОХАДА: з необмеженою відповідальністю (повне товариство), з обмеженою відповідальністю, просте командитне, акціонерне, відкрите акціонерне, засноване на спільній діяльності, фактичне (тобто без належного оформлення) та ГЕІ.
3. Про гарантійне право — визначає типи гарантій кредитору для забезпечення виконання обов'язків дебітора перед ним.
4. Про організацію спрощеної процедури стягнення боргів та засоби їх забезпечення.
5. Про організацію колективних процедур вивіряння рахунків для ліквідації заборгованості.
6. Про арбітражне право.
7. Про організацію та гармонізацію бухгалтерського обліку на підприємствах.
8. Про контракти на транспортування товарів сухопутним шляхом — стосується контрактів на транспортування вантажів, якщо місця навантаження або розвантаження знаходяться на території однієї з держав — членів ОХАДА. Розписано права, обов'язки та відповідальність сторін.
9. Про право кооперативних товариств. Цей акт доповнив Уніфікований акт про права комерційних товариств та ГЕІ, визначає статус кооперативних товариств, умови їх функціонування, здійснення контролю за їх діяльністю, правила ведення бухгалтерії тощо.

На доповнення до вказаних актів у проектах ОХАДА було прийнято уніфіковані акти щодо контрактів, про трудове право та про права споживачів*.

* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ohada.org/historique-de-lohada.html>.

Для виконання своїх завдань в ОХАДА побудовано відповідну інституціональну структуру: Рада міністрів фінансів та юстиції приймає уніфіковані акти; Регіональна вища суддівська школа здійснює підготовку суддів і їх допоміжного складу; Постійний секретаріат реєструє документи; Загальний суд правосуддя та арбітражу забезпечує єдине і послідовне тлумачення законів державами-учасниками, виступає як касаційна інстанція у разі необхідності перевірки законності та обґрунтованості рішень національних судів держав-членів щодо уніфікованого права, контролює належне виконання арбітражного ведення як форми регулювання спорів. Інституціональна структура ОХАДА показує, що в цій організації передбачено всі основні органи, необхідні для забезпечення її функціонування: вищий, який приймає рішення (Рада міністрів), для підготовки фахівців (суддівська школа), реєстровий (постійний секретаріат), консультативний при прийнятті рішень і контролюючий їх виконання (загальний суд).

Ринок ОХАДА є достатньо великим: загальна чисельність населення його країн-членів становить 236 млн. осіб (дані ЮНКТАД за 2014 р.), а площа – 9 млн. км². Ураховуючи уніфікованість правил ведення господарської діяльності в її межах, її іноземним партнерам доцільно розвивати економічну співпрацю у схожих галузях одночасно з різними членами ОХАДА, що зробить таке співробітництво масштабним. Воно повинне орієнтуватися на забезпечення країн ОХАДА товарами, на які у них існує попит: продукти харчування, товари обробної промисловості, хімічні товари, машини і транспортне обладнання. Обсяги імпорту цих товарів до країн ОХАДА мають тенденцію до зростання. З 2002 по 2013 р. вони збільшилися приблизно у 3,5 раза, і у 2013 р. імпорт продуктів харчування склав 10,7 млрд. дол., товарів обробної промисловості – 15,9 млрд. дол., хімічних товарів – 7,6 млрд. дол., машин і транспортного обладнання – 19,4 млрд. дол. *. Усе це говорить про доцільність виходу українських підприємств на ринок ОХАДА, що можна реалізувати двома шляхами: через поставки або через налагодження виробництва зазначених товарів на території країн ОХАДА. Міжнародні угоди і контракти для співробітництва у таких галузях з різними членами ОХАДА можуть бути уніфіковані, оскільки вони мають укладатися на основі уніфікованих актів ОХАДА. У цьому полягає її значущість для іноземних партнерів.

Масштабність ОХАДА може сприяти збільшенню обсягів діяльності фірм її іноземних партнерів, а збільшення розмірів фірми шляхом включення до її складу спільних виробництв веде до зниження її трансакційних витрат. Разом з тим збільшення розмірів фірми і ускладнення її структури можуть призвести до зростання витрат на її управління, тому треба контролювати, щоб додаткові витрати на її управління не перевищували фінансові ресурси, зекономлені завдяки скороченню трансакційних витрат. Тільки тоді, згідно з теорією трансакційних витрат, буде забезпечено оптимальний розмір фірми.

Трансакційні витрати виникають у зв'язку з укладанням контрактів і включають:

- 1) витрати на збирання та опрацювання інформації про ціни та якість товарів;
- 2) витрати, пов'язані з веденням переговорів, оформленням контрактів і укладанням угод;
- 3) витрати на контроль за виконанням укладених угод;
- 4) витрати на юридичний захист виконання контрактів у разі їх порушення.

Перший крок для виходу на зарубіжний ринок – збирання та опрацювання необхідної інформації про ціни та якість товарів, що передбачає відповідні витрати.

* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>.

У країнах ОХАДА працюють різні організації, які надають подібну інформацію, наприклад, у ЗА — "Мережа систем інформації ринків Західної Африки" (фр. Réseau des Systèmes d'information des Marchés en Afrique de l'Ouest) *. Крім цього, в кожній з країн — членів ОХАДА створено Центри просування інвестицій, які сприяють поширенню інформації про ринок у цьому регіоні. Доступ до таких інститутів можливий через телефонний зв'язок, через Інтернет з відстеженням інформації на їх веб-сайтах, а також з використанням електронної пошти.

Витрати, пов'язані з веденням переговорів, оформленням контрактів та укладанням угод, у першу чергу, пов'язані з мовою. У цьому контексті перевагою ОХАДА є те, що у більшості її членів (у 15 з 17) одна офіційна мова — французька, що спрощує мовний контакт і, відповідно, витрати на його обслуговування (переговори з 15 членами можна вести однією мовою). Крім цього, укладання міжнародних контрактів і угод на основі уніфікованих актів ОХАДА забезпечить їх іноземним партнерам однотипність або істотну схожість цих контрактів і угод у схожих галузях з різними членами ОХАДА. Також у розвитку відносин з країнами УЕМОА та СЕМАК позитивними чинниками є: наявність у них єдиної валюти, прив'язаної до євро; їх статус митних союзів, що передбачає відсутність внутрішніх кордонів; гармонізація податків і правил щодо телекомунікацій та транспорту.

Переговори іноземних партнерів з підприємцями країн ОХАДА, подібно до збирання та опрацювання інформації, можуть проводитись у телефонному режимі або через листування електронною поштою. У разі успішного розвитку партнерських відносин підприємці (як іноземні, так і з країн ОХАДА) намагатимуться просувати ці контакти не тільки через засоби телекомунікацій, але й шляхом візитів один до одного, витрати на які будуть обопільними. Таким чином, витрати на збирання інформації про ціни та якість товарів на даному ринку, витрати на ведення переговорів, укладання контрактів та угод стануть достатньо доступними, не обтяжливими і передбачуваними.

Витрати на контроль за виконанням укладених угод та витрати на юридичний захист виконання контрактів у разі їх порушення безпосередньо пов'язані з бізнес-середовищем країни, де здійснюється господарська діяльність. Їх розмір складно передбачити; цілком імовірно, що ці витрати будуть обтяжливими і можуть мати різні ризики для реалізації зовнішньоекономічного співробітництва. Згідно з теоремою Р. Коуза, визначальним чинником для трансакційних витрат є бізнес-середовище [2; 3]. Звідси випливає, що для масштабної діяльності іноземним партнерам необхідно враховувати, наскільки є ефективними інституціональні органи країн ОХАДА. Саме від них залежатимуть витрати на управління, тобто ефективність трансакцій і функціонування фірм, а отже — й оптимальний розмір фірм. Тому для масштабного співробітництва з членами ОХАДА необхідно розвивати економічні зв'язки з тими з них, у яких функціонування інститутів управління несе найменші ризики, а ті з них, де умови ведення господарської діяльності є найбільш сприятливими, повинні бути обрані як "точки входження" на ринок ОХАДА. Звідси випливає доцільність аналізу бізнес-середовища країн — членів ОХАДА.

Оскільки ОХАДА має велику географічну протяжність, для рівномірного доступу до її різних ділянок необхідно обрати країни для входження окремо у ЗА та у ЦА. Нагадаємо, що до ЗА належать члени УЕМОА, а також Гвінея, до ЦА — члени СЕМАК, а також ДРК. Коморські Острови розташовано на схід від Африкан-

* Мережа систем інформації ринків Західної Африки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.resimao.org.

ського континенту, в Індійському океані. Географічно вони значно віддалені від усіх членів ОХАДА, через що не можуть бути визначені як “точка входження” на цей ринок. Зв'язок із цією країною найбільш раціонально підтримувати через ЦА.

У ЗА найбільш сприятливе бізнес-середовище, за всіма показниками Світового банку (СБ) щодо діяльності урядів, має Сенегал. За окремими показниками сприятливі умови є у Беніні, Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуарі, Малі, Нігері, Того (рис. 1). Щодо Кот-д'Івуару необхідно додати, що у 2012–2013 рр. СБ назвав цю країну серед 10 найкращих реформаторів світу *, тому цілком імовірно, що показник ефективності діяльності івуарійського уряду підвищиться.

У ЦА найбільш сприятливе бізнес-середовище за всіма показниками спостерігається у Габоні. За окремими показниками виділяється Камерун (див. рис. 1).

На Коморських Островах ми бачимо порівняно високі показники щодо політичної стабільності, боротьби з корупцією, права голосу та підзвітності (див. рис. 1), що говорить про доцільність економічного співробітництва з цією країною.

Для аналізу ефективності інститутів членів ОХАДА використаємо агреговані індекси легкості ведення бізнесу (англ. Ease of doing business) та ефективності логістики (англ. Logistics Performance Index – LPI). Індекс легкості ведення бізнесу готується СБ у співробітництві із Світовою фінансовою корпорацією по 189 країнах світу **. Складові цього індексу оцінюються за методикою СБ за трьома параметрами – час, кількість процедур і вартість, які вимірюються протягом одного року. Індекс ефективності логістики також розраховується СБ по 160 країнах і включає 6 показників щодо ефективності: 1) митниці; 2) інфраструктури; 3) міжнародних перевезень; 4) логістичних послуг; 5) послуг відстеження вантажу; 6) своєчасності перевезення вантажу ***.

Для міжнародного співробітництва мають значення умови ведення міжнародної торгівлі (тобто ефективність митних органів), рівень виконання контрактних зобов'язань, рівень організації логістики і показник отримання кредиту. Останній є важливим для диверсифікації експорту і слугує основою економічного зростання. У таблиці 1 ці показники відображено, відповідно, у стовпчиках 8, 9, 5, а також у “Індексі ефективності логістики”. Для міжнародного співробітництва на вищому рівні спільного виробництва, як і на рівні міжнародної торгівлі, мають значення виконуваних контрактних зобов'язань та доступ до кредитів, а також умови започаткування бізнесу, отримання дозволів на будівництво та електрифікацію, реєстрації власності, захисту прав інвесторів, сплати податків, легкості розв'язання питань, пов'язаних з банкрутством. У таблиці 1 це, відповідно, стовпчики 1, 2, 3, 4, 6, 7, 10.

Для аналізу ефективності інститутів членів ОХАДА доцільно було б використати також індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), який розраховується по 148 країнах світу. Проте до цього рейтингу включено лише половину країн ОХАДА: Бенін, Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуар, Малі, Сенегал, Гвінея, Габон, Камерун, Чад ****, тому ці дані можна використовувати частково.

* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/reforms>.

** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/rankings>.

*** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lpiurvey.worldbank.org/international/global/2014>.

**** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>.

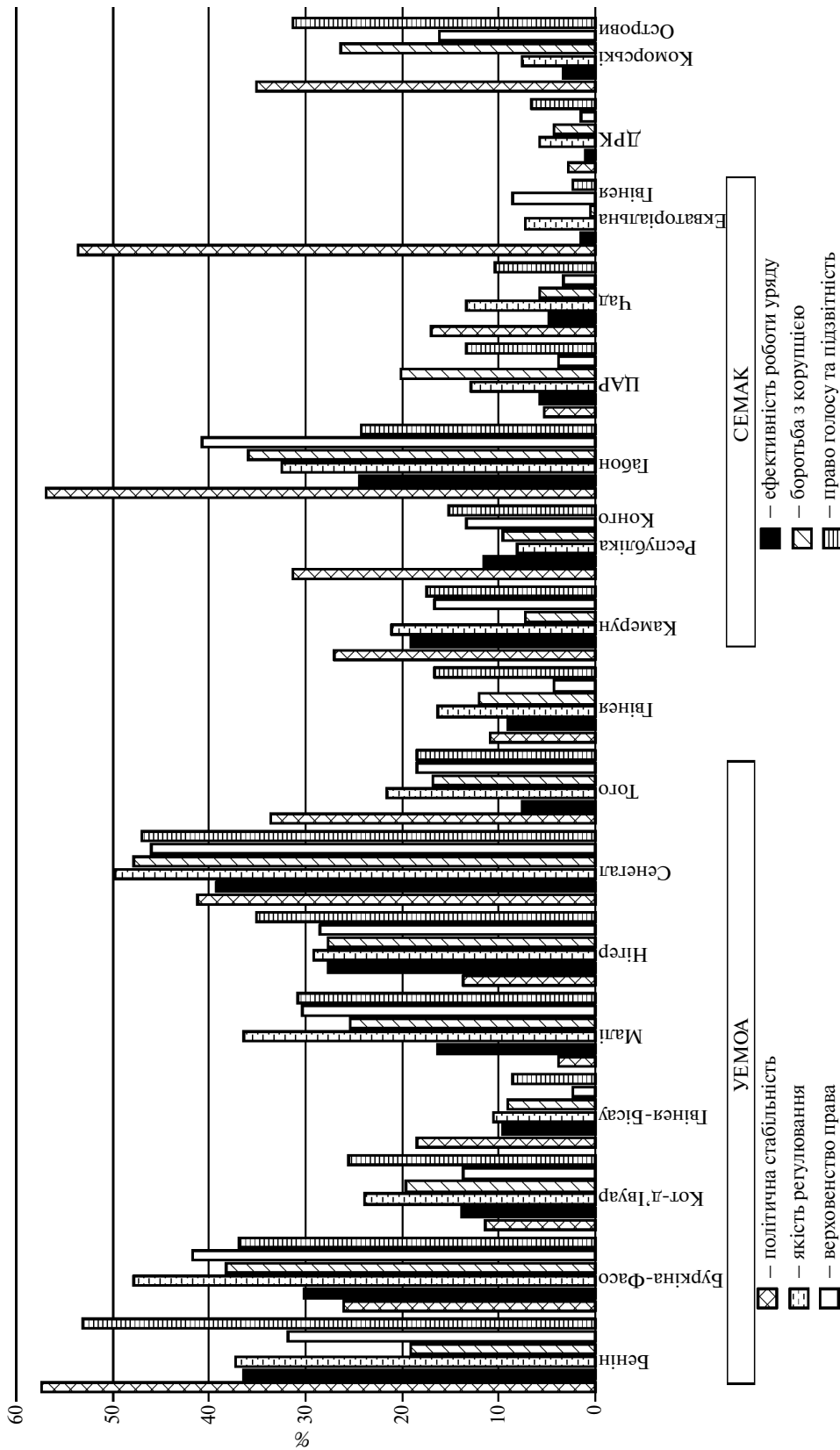

Рис. 1. Рейтинг перцентилів показників ефективності державного управління членів ОХАДА у 2012 р.

Складено за [4].

Крім показників ефективності відповідних інститутів необхідно враховувати географічне розташування членів ОХАДА, особливо для розвитку міжнародної торгівлі. Пріоритет має бути відданий тим з них, у яких є вихід до моря. Це важливо для забезпечення поставок товарів морським шляхом, що значно дешевше, ніж авіаперевезення. Серед країн ОХАДА виходу до моря не мають 3 держави у ЗА (Буркіна-Фасо, Малі, Нігер) та 2 у ЦА (ЦАР і Чад).

Для розвитку міжнародної торгівлі у ЗА як “точки входження” на ринок ОХАДА виділимо Сенегал та Кот-д’Івуар. У цьому регіоні Сенегал істотно домінує за показником ефективності митниці (80-те місце), має достатньо міцну позицію за індексом ефективності логістики (101-ше місце), а також виділяється за показниками щодо функціонування уряду та політичної стабільності (див. рис. 1). Кот-д’Івуар домінує за рівнем виконання контрактів та ефективності логістики (відповідно, 88-ме та 79-те місця).

Для розвитку міжнародної торгівлі у ЦА як “точку входження” на ринок ОХАДА виділимо Габон. Останній домінує за показником ефективності митниці (135-те місце). За показником виконуваності контрактів вище від інших стоїть Екваторіальна Гвінея (50-те місце), за індексом ефективності логістики – Чад (113-те місце) (табл. 1). З цих трьох країн у ЦА за показниками функціонування уряду та політичної стабільності істотно переважає Габон (див. рис. 1).

Для розвитку спільного виробництва у ЗА як “точки входження” на ринок ОХАДА, як і на першому етапі, виділимо Кот-д’Івуар і Сенегал, а також Буркіна-Фасо, Бенін, Нігер і Того. Ці країни домінують як за агрегованим індексом, так і за окремими показниками ведення бізнесу (див. табл. 1), а також за показниками функціонування уряду та політичної стабільності (див. рис. 1). Сенегал, Кот-д’Івуар та Буркіна-Фасо крім індексу легкості ведення бізнесу також включені до індексу глобальної конкурентоспроможності ВЕФ і займають, відповідно, 112-те, 115-те і 135-те місця за 2014 р. *. Малі за індексом легкості ведення бізнесу не відстає від лідера в цьому регіоні – Буркіна-Фасо, а за індексом глобальної конкурентоспроможності навіть випереджає (128-ме місце). Проте визначити Малі як “точку входження” на ринок ОХАДА неможливо через дуже нестабільну політичну ситуацію (див. рис. 1). З початку 2012 р. у цій країні триває громадянська війна, яка виникла після військового перевороту внаслідок військового конфлікту між сепаратистами-туарегами, які борються за незалежність Азаваду на півночі Малі, та армією Малі. У 2013 р. ситуація певною мірою стабілізувалась, але остаточно конфлікт не вдалося вирішити, навіть за участі зовнішньої підтримки з боку Франції, Німеччини, АС, миротворчих сил ООН та ЕКОВАС. Тому територія півночі Малі поки що залишається джерелом нестабільності для країни в цілому.

Для розвитку спільного виробництва у ЦА як “точки входження” на ринок ОХАДА, як і на етапі міжнародної торгівлі, виділимо Габон і Камерун. Вони домінують як за агрегованим індексом, так і за окремими показниками ведення бізнесу (див. табл. 1), а також за показниками функціонування уряду та політичної стабільності (див. рис. 1). При цьому Габон і Камерун в ОХАДА перебувають серед лідерів за індексом глобальної конкурентоспроможності ВЕФ, займаючи, відповідно, 112-ту та 115-ту позиції **.

* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>.

** *Те саме.*

Таблиця 1

Рейтинг індексу легкості ведення бізнесу в країнах ОХАДА серед 189 держав (у 2013 р.)
та індексу ефективності логістики серед 160 держав (у 2014 р.),
а також України (для порівняння) *

Країни	Індекс легкості ведення бізнесу	1**	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Індекс ефективності логістики	
ЗА													
УЕМОА	Бенін	174	139	95	160	137	130	157	179	119	181	140	109
	Буркіна-Фасо	154	125	60	141	123	130	147	160	174	108	117	98
	Кот-д'Івуар	167	115	162	153	127	130	157	173	165	88	95	79
	Гвінея-Бісау	180	159	119	188	170	130	138	153	125	148	189	127
	Малі	155	136	113	118	99	130	147	157	160	140	131	119
	Нігер	176	159	164	123	80	130	157	162	178	143	154	130
	Сенегал	178	110	165	182	174	130	170	182	80	167	122	101
	Того	157	168	114	96	159	130	147	172	110	153	111	139
Гвінея	175	146	155	91	140	159	178	186	136	134	145	122	
ЦА													
СЕМАК	Камерун	168	132	127	62	159	109	128	180	159	175	151	142
	Республіка Конго	185	182	142	175	164	109	157	183	180	164	142	157
	Габон	163	153	71	138	166	109	157	152	135	157	153	150
	ЦАР	188	177	156	177	141	109	138	188	185	180	189	Дані відсутні
	Екваторіальна Гвінея	166	185	125	99	109	109	147	177	137	50	189	136
	Чад	189	183	139	149	146	130	157	189	183	171	189	113
	ДРК	183	185	90	142	133	159	147	176	171	177	167	159
	Коморські Острови	158	163	44	109	79	159	138	123	146	159	189	128
Україна	112	47	41	172	97	13	128	164	148	45	162	61	

* Складено на основі даних СБ "Doing business", підготовлених у співробітництві із Світовою фінансовою корпорацією та "Logistics performance index": Ранжування країн за індексом ефективності логістики СБ за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lpsurvey.worldbank.org/international/global/2014>.

** 1 – Започаткування бізнесу (Starting a Business), 2 – Отримання дозволу на будівництво (Dealing with Construction Permits), 3 – Отримання електроенергії (Getting Electricity), 4 – Реєстрація власності (Registering Property), 5 – Отримання кредиту (Getting Credit), 6 – Захист інвесторів (Protecting Investors), 7 – Сплата податків (Paying Taxes), 8 – Митні процедури для міжнародної торгівлі (Trading Across Borders), 9 – Виконуваність контрактних зобов'язань (Enforcing Contracts), 10 – Рішення про банкрутство (Resolving Insolvency).

Примітка: напівжирним шрифтом виділено краший рейтинг за кожним показником усередині об'єднань УЕМОА, СЕМАК і серед решти трьох членів ОХАДА.

Для уточнення аналізу країн ОХАДА для вибору "точок входження" на цей ринок крім показників умов ведення господарської діяльності варто порівняти макроекономічні показники, які свідчатимуть про рівень розвитку країни. У першу чергу це ВВП на душу населення. Також необхідно враховувати особливості економік цих країн, а саме те, що їх експорт складається, головним чином, із сировинних товарів, тобто прибуток від доданої вартості у країн – членів ОХАДА є мінімальним. Для виправлення такого становища їм важливо розвивати обробну промисловість, тому для аналізу вказаних країн Субсахарської Африки необхідно розглянути рівень розвитку обробної промисловості, який характеризує її частка у ВВП.

У ЗА Кот-д'Івуар і Сенегал мають найвищий ВВП на душу населення – відповідно, 1230 та 1017 дол. У них – найбільша частка обробної промисловості у ВВП – приблизно по 15% (рис. 2). І це підтверджує правильність визначення цих країн як “точок входження” на ринок ОХАДА у ЗА.

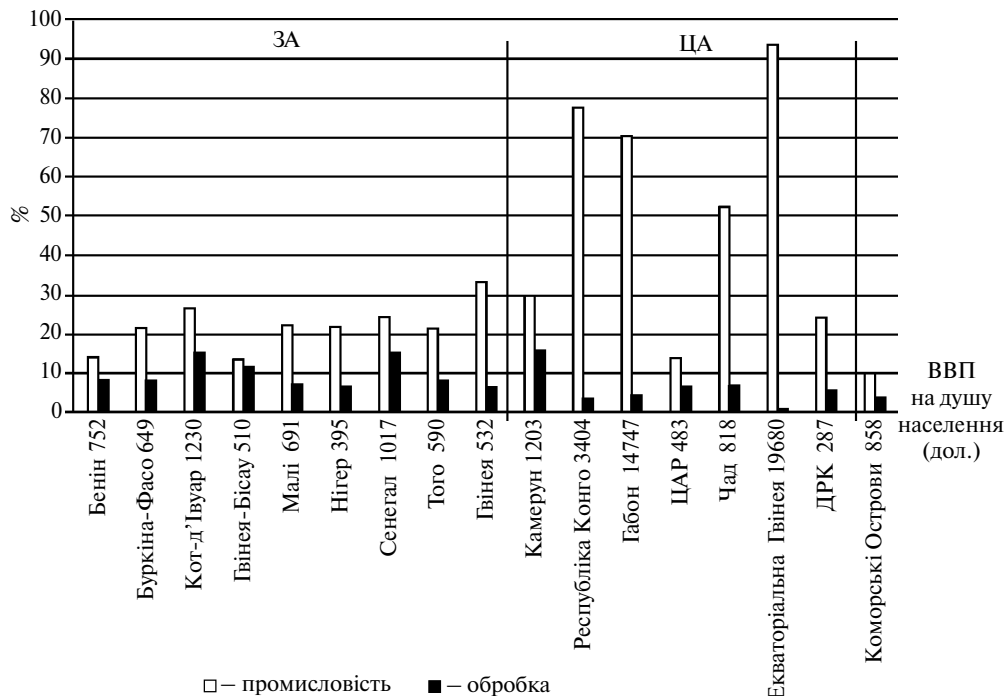

Рис. 2. ВВП на душу населення, частка промисловості в цілому та обробної промисловості у ВВП країн ОХАДА у 2012 р. *

* Складено за: Статистичні дані UNCTAD за серпень 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>.

Примітка: у статистичних даних ЮНКТАД до категорії “промисловість” включено: 1) видобуток корисних копалин (Mining and quarrying); 2) обробку промисловості (Manufacturing); 3) постачання електроенергії, газу та води (Electricity, gas and water supply); 4) будівництво (Construction).

У ЦА найбільш значна частка обробної промисловості у ВВП у Камеруні – приблизно 16% та Габоні – 4%. У цих країн досить високий ВВП на душу населення, який у декілька разів є більшим, ніж у інших членів ОХАДА, – відповідно, 1203 та 14747 дол. [3] (див. рис. 2). Ці показники підтверджують доцільність визначення Камеруну та Габону як “точок входження” на ринок ОХАДА у ЦА. Мала частка обробної промисловості у ВВП Габону зумовлює надання йому пріоритету на етапі міжнародної торгівлі, а висока її частка у ВВП Камеруну – на етапі спільного виробництва.

Серед країн – членів ОХАДА найменші ризики для зниження трансакційних витрат, пов'язаних безпосередньо з бізнес-середовищем (витрати на контроль за виконанням укладених угод і витрати на юридичний захист виконання контрактів у разі їх порушення), у ЗА спостерігаються у Сенегалі та Кот-д'Івуарі, у ЦА – в Габоні та Камеруні.

Як було зазначено, для розвитку економічного співробітництва з країнами – членами ОХАДА на регіональному рівні роль договору ОХАДА полягає в можливості уніфікації контрактів співробітництва з різними її членами у схожих галузях. Для розвитку міжнародної торгівлі для ЗА позитивний фактор домінування Сене-

галу та Кот-д'Івуару за показниками легкості ведення бізнесу полягає в тому, що ці країни мають порти, до того ж, вони розташовані в різних частинах ЗА. Таким чином, вони можуть сприяти рівномірному забезпеченню країн ЗА іноземними товарами. У ЦА для розвитку міжнародної торгівлі подібну роль відіграє Габон.

Уніфікація правил ведення господарської діяльності, згідно з договором ОХАДА, набуває особливого значення на рівні спільного виробництва. Ефективність ОХАДА проявляється у забезпеченні ефективності трансакцій, які здійснюються в її межах, а трансакції є ефективними, якщо обрана форма договору передбачає найменші виробничі і трансакційні витрати. Це може бути досягнуто, якщо розвивати спільне виробництво в регіональних масштабах. Для цього потрібно розглянути продукцію, яка виробляється в країнах, визначених нами як "точки входження" на ринок ОХАДА (окремо в ЗА та ЦА). Це можна побачити по домінуючих статтях їх експорту. За певними видами товарів, за умови їх подібності у країнах — членах ОХАДА, визначених як "точки входження", у подальшому доцільно налагоджувати спільне регіональне виробництво.

У ЗА для розвитку спільного виробництва як "точки входження" на ринок ОХАДА були визначені Кот-д'Івуар та Сенегал, а також Буркіна-Фасо, Бенін, Нігер і Того. Продукти харчування домінують або становлять вагому частину в експорті Беніну, Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуару, Сенегалу, Того; сільськогосподарські сировинні товари — в експорті Беніну, Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуару; руди та метали — в експорті Нігеру, Сенегалу, Того; паливо — в експорті Беніну, Кот-д'Івуару, Нігеру, Сенегалу, Того; хімічні товари — в експорті Нігеру та Сенегалу; товари обробної промисловості — в експорті Кот-д'Івуару, Сенегалу, Того. Відповідно до цих пріоритетів має розвиватися спільне регіональне виробництво (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг експорту і частка в загальному експорті основних груп товарів країн ЗА у 2013 р., визначених як "точки входження" на ринок ОХАДА *

Експортні товари	Бенін		Буркіна-Фасо		Кот-д'Івуар		Нігер		Сенегал		Того	
	обсяг	%	обсяг	%	обсяг	%	обсяг	%	обсяг	%	обсяг	%
Продукти харчування.....	427	29	330	15	4868	40	122	8	926	35	231	17
Сільськогосподарські сировинні товари.....	347	24	704	33	1229	10	14	1	45	2	88	7
Руди та метали.....	120	8	45	2	39	0,3	275	18	167	10	197	15
Паливо.....	251	16	194	9	3539	29	580	37	409	16	143	11
Хімічні товари.....	22	1,5	13	0,6	533	4,4	482	31	303	12	73	5
Товари обробної промисловості.....	81	5,4	74	3,4	795	6,5	31	2	385	15	362	27

* Розраховано за: Статистичні дані UNCTAD за серпень 2014 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>.

Примітка: напівжирним шрифтом виділено обсяги експорту груп товарів країн, з якими необхідно розвивати регіональне співробітництво саме по цих галузях.

Обсяг експорту вказаний у млн. дол., % — частка даної групи товарів у загальному експорті.

Якщо враховувати рівнозначність (приблизно) обсягів експорту різних груп товарів указаних країн, то можна припустити, що спільне регіональне виробництво продуктів харчування і сільськогосподарських товарів доцільно створювати у всіх зазначених країнах, крім Нігеру; товарів обробної промисловості — у Кот-д'Івуарі, Сенегалі, Того; руд, металів та хімічних товарів — у Нігері та Сенегалі; палива — у Кот-д'Івуарі, Нігері, Сенегалі.

У ЦА для розвитку спільного виробництва як “точки входження” на ринок ОХАДА були визначені Габон і Камерун. У них головною статтею експорту є паливо, вагому частку в їх експорті становлять сільськогосподарські сировинні товари, а у Камеруні, крім цього, і продукти харчування (табл. 3)

Таблиця 3

Обсяг експорту та частка у загальному експорті основних груп товарів країн ЦА у 2013 р., визначених як “точки входження” на ринок ОХАДА *

Експортні товари	Габон		Камерун	
	обсяг	%	обсяг	%
Продукти харчування.....	57	0,6	790	19
Сільськогосподарські сировинні товари.....	938	10	612	15
Руди та метали.....	612	6,4	88	2
Паливо.....	7503	79	2135	51
Хімічні товари.....	17	0,2	71	2
Товари обробної промисловості.....	178	2	301	7

* Розраховано за: Статистичні дані UNCTAD за серпень 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>.

Примітка: напівжирним шрифтом виділено обсяги експорту груп товарів країн, з якими необхідно розвивати регіональне співробітництво саме по цих галузях.

Обсяг експорту вказаний у млн. дол., % – частка даної групи товарів у загальному експорті.

З наведених показників випливає, що в цих країнах потрібно налагоджувати спільне виробництво, у першу чергу, палива, а також сільськогосподарських товарів. Виробництво продуктів харчування має бути зосереджено у Камеруні.

Висновки

ОХАДА – це спеціалізована організація з уніфікації правил ведення господарської діяльності для її 17 держав-членів. Масштабність ОХАДА може сприяти збільшенню обсягів діяльності фірм її іноземних партнерів, що веде до зниження трансакційних витрат.

З урахуванням розвитку телекомунікацій в умовах глобалізації було висловлено припущення, що витрати на збирання інформації про ціни та якість товарів на ринку ОХАДА, ведення переговорів, укладання контрактів і угод з партнерами з країн ОХАДА є доступними і передбачуваними.

Витрати на контроль за виконанням укладених угод та витрати на юридичний захист виконання контрактів у разі їх порушення безпосередньо пов'язані з бізнес-середовищем країни, де здійснюється господарська діяльність. Було встановлено, що серед країн – членів ОХАДА найменші ризики для зниження трансакційних витрат, пов'язаних безпосередньо з бізнес-середовищем, спостерігаються в її західній частині – в Сенегалі та Кот-д'Івуарі, а в центральній – у Габоні та Камеруні. Ці країни рекомендується визначити як “точки входження” на ринок ОХАДА для міжнародної торгівлі. Для створення спільного виробництва у ЗА до цих країн також необхідно додати Бенін, Буркіна-Фасо, Нігер і Того.

ОХАДА надає можливість уніфікації контрактів співробітництва з різними її членами у схожих галузях, що особливо важливо для розвитку спільного виробництва. На основі статистичних даних було висловлено припущення, що у ЗА з країн, визначених як “точки входження” на ринок ОХАДА, спільне регіональне виробництво продуктів харчування та сільськогосподарських товарів доцільно створювати у Беніні, Буркіна-Фасо, Того, Сенегалі та Кот-д'Івуарі; товарів обробної промисловості – у Кот-д'Івуарі, Сенегалі, Того; руд, металів та хімічних товарів – у Нігері та Сенегалі; палива – у Кот-д'Івуарі, Нігері, Сенегалі. У Габоні

та Камеруні, визначених серед країн ЦА як "точки входження" на ринок ОХАДА, потрібно налагоджувати спільне регіональне виробництво палива та сільськогосподарських товарів, а в Камеруні – виробництво продуктів харчування.

Ураховуючи спеціалізацію України, цілком очевидно, що розвиток економічного співробітництва українських підприємців з країнами – членами ОХАДА на рівні як міжнародної торгівлі, так і спільного виробництва дозволить їм розширити ринок збуту, особливо продуктів харчування, і для обробки сільськогосподарських товарів. У зв'язку з втратою російського ринку збуту, що було зумовлено подіями 2014 р., це є суттєвим фактором для розвитку української економіки.

Список використаної літератури

1. Соколова З.С. Успіхи та проблеми регіональної інтеграції зони франка СФА в Західній і Центральній Африці // Економіка України. — 2013. — № 7. — С. 66–82.
2. Coase R. The Problem of Social Cost // Journal of Law and Economics. — 1960. — Vol. 3. — № 1. — P. 1–44.
3. Eggertsson T. Economic Behavior and Institutions: Principles of Neoinstitutional Economics. — Cambridge : Cambridge University Press, 1990.
4. Kaufmann D., Kraay A., Mastruzzi M. The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. — 2010. — Sept. — P. 1–28 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.govindicators.org>.

References

1. Sokolova Z.S. *Uspikhy ta problemy regional'noi integratsii zony franka CFA v Zakhidnii i Tsentral'nii Afrytsi* [Successes and problems of the regional integration in the CFA franc zone in the West and Central Africa]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2013, No. 7, pp. 66–82 [in Ukrainian].
2. Coase R. The Problem of Social Cost. *J. of Law and Economics*, 1960, Vol. 3, No. 1, pp. 1–44.
3. Eggertsson T. *Economic Behavior and Institutions: Principles of Neoinstitutional Economics*. Cambridge, Cambridge Univ. Press, 1990.
4. Kaufmann D., Kraay A., Mastruzzi M. The worldwide governance indicators: methodology and analytical issues. Sept. 2010, pp. 1–28, available at: <http://www.govindicators.org>.

Стаття надійшла до редакції 2 вересня 2014 р.
